

CƠ HỘI PHÁT TRIỂN VÀ THÁCH THỨC TRONG CHUYỂN ĐỔI SỐ CỦA NGÀNH CÔNG NGHIỆP ĐIỆN TỬ VIỆT NAM

Gia Linh

Điểm sáng trong ngành công nghiệp điện tử và cơ hội phát triển

Theo số liệu từ Tổng cục Thống kê, kim ngạch xuất khẩu máy vi tính, sản phẩm điện tử và linh kiện của Việt Nam tăng trưởng liên tục trong giai đoạn năm 2016 – 2020, với tốc độ tăng trưởng bình quân 23,8%/năm. Giai đoạn này, ngành công nghiệp điện tử Việt Nam có sự phát triển mạnh mẽ, các dự án đầu tư trực tiếp nước ngoài vào lĩnh vực điện tử ngày càng tăng, nhiều hãng điện tử lớn trên thế giới đã đầu tư xây dựng cơ sở sản xuất sản phẩm điện tử công nghệ cao ở Việt Nam như Samsung, LG, Foxconn. Chỉ số sản xuất sản phẩm điện tử, máy vi tính và sản phẩm quang học bình quân năm trong giai đoạn này tăng 13,94%, trong đó năm 2017 đạt mức tăng cao nhất 35,2%.

Nhóm hàng máy vi tính, sản phẩm điện tử và linh kiện đã giúp Việt Nam liên tiếp lập nhiều kỷ tích về xuất khẩu, xuất khẩu không ngừng tăng, trung bình 5,794 tỷ USD/năm, từ vị trí là nước đứng thứ 47 năm 2001 lên vị trí 12 trên thế giới và đứng thứ 3 trong khu vực ASEAN về xuất khẩu điện tử. Năm 2020, do ảnh hưởng của dịch Covid-19, xuất khẩu gặp nhiều khó khăn, đặc biệt ở các thị trường truyền thống của nước ta song kim ngạch xuất khẩu nhóm hàng này vẫn có mức tăng trưởng cao,

Chiếm tỷ trọng 17,8% toàn ngành công nghiệp, ngành công nghiệp điện tử Việt Nam đang từng bước khẳng định vị thế cũng như vai trò quan trọng trong nền kinh tế và tác động lan tỏa mạnh mẽ đến các ngành công nghiệp khác. Trong bối cảnh gặp nhiều khó khăn do đại dịch Covid-19, 10 tháng đầu năm 2021, công nghiệp điện tử vẫn duy trì đà tăng trưởng khá và theo dự báo, xuất khẩu các sản phẩm máy vi tính, linh kiện và sản phẩm điện tử của nước ta cả năm 2021 có thể đạt khoảng 50 tỷ USD, tăng 13,5% so với năm 2020. Tuy nhiên, các chuyên gia cho rằng, công nghiệp điện tử hiện còn nhiều hạn chế, thách thức, do đó việc đẩy mạnh chuyển đổi số được xem là giải pháp quan trọng để duy trì đà tăng trưởng và thích ứng trong bối cảnh mới.

đạt 44,6 tỷ USD, chiếm 15,8% tổng kim ngạch xuất khẩu. Nhiều mặt hàng công nghệ như ti vi, máy tính bảng, điện thoại các loại... có vị trí xếp hạng xuất khẩu cao so với khu vực và thế giới.

Trong 10 tháng đầu năm 2021, hoạt động xuất khẩu duy trì tốc độ tăng trưởng cao so với cùng kỳ năm 2020. Trong số 31 mặt hàng đạt kim ngạch xuất khẩu trên 1 tỷ USD, chiếm 92,4% tổng kim ngạch xuất khẩu (có 6 mặt hàng xuất khẩu trên 10 tỷ USD, chiếm 63%), trong đó sản phẩm điện tử, máy tính và linh kiện đạt 41,162 tỷ USD, tăng 13% so với cùng kỳ năm 2020.

Xuất khẩu nhóm hàng điện tử, máy tính và linh kiện tăng mạnh là do nhu cầu thị trường tăng cao do ảnh hưởng của dịch Covid-19 dẫn đến người lao động bắt buộc phải làm việc tại nhà. Trong 10 tháng đầu năm 2021, chỉ số sản xuất sản phẩm điện tử, máy tính và sản phẩm quang học tăng 6,4%.

Không chỉ giữ vững giá trị tăng trưởng xuất khẩu, cơ cấu xuất khẩu máy vi tính, sản phẩm điện tử và linh kiện trong giai đoạn 2016 – 2020 cũng đã có sự thay đổi lớn. Cơ cấu xuất khẩu sản phẩm điện tử có sự chuyển biến tích cực, tăng tỷ trọng của nhóm hàng nguyên chiếc và bán thành phẩm. Trong năm 2020, kim ngạch xuất khẩu các sản phẩm nguyên chiếc và bán thành phẩm, chiếm tới 52% tổng kim ngạch xuất khẩu

của nhóm hàng máy vi tính, sản phẩm điện tử và linh kiện và 70% đối với nhóm điện thoại các loại. Trong đó, tỷ trọng các sản phẩm máy tính bảng, linh kiện máy tính, tivi, thiết bị máy văn phòng, điện thoại nguyên chiếc... ngày càng tăng.

Cùng với đó, thị trường xuất khẩu nhóm hàng máy vi tính, sản phẩm điện tử và linh kiện của Việt Nam đã ngày càng được mở rộng. Việt Nam hiện đã xuất khẩu sản phẩm máy tính, linh kiện điện tử đến trên 100 thị trường trên thế giới. Xuất khẩu nhóm hàng sản phẩm máy tính, linh kiện điện tử chủ yếu sang các thị trường: Trung Quốc, Mỹ, ASEAN, Nhật Bản và Hàn Quốc và đang xuất khẩu mạnh sang thị trường EU như: Hà Lan, Đức, Cộng hòa Séc, Ba Lan, Phần Lan... Đặc biệt, Việt Nam cũng đang tập trung và tạo bước đột phá mở rộng thị trường xuất khẩu mới, có tiềm năng tại các khu vực châu Phi, Mỹ La-tinh, Trung Đông và Ấn Độ...

Theo dự báo, nhu cầu đối với hàng hóa xuất khẩu của Việt Nam sẽ tiếp tục tăng cao trong nửa cuối năm 2021. Ngành điện tử tiếp tục sẽ tăng trưởng mạnh mẽ do nhu cầu tiêu dùng các mặt hàng phục vụ thông tin liên lạc cũng như phương tiện làm việc trong điều kiện giãn cách xã hội vì ảnh hưởng của dịch Covid-19. Một số nghiên cứu đánh giá cho biết, mặc dù bị ảnh hưởng của dịch Covid-19, song thị trường chứng kiến nhiều doanh nghiệp lớn trong ngành điện tử vẫn tiếp tục đầu tư hoặc mở rộng sản xuất tại Việt Nam thông qua các dự án, trung tâm nghiên cứu lớn. Trong đó, các địa phương như: Bắc Ninh, Hải Phòng, Bắc Giang, Thanh Hóa và Đà Nẵng tiếp tục nhận được đầu tư rất lớn từ các dự án FDI này.

Những tháng gâ y đây, tại phía Bắc, một số doanh nghiệp trong ngành điện tử do có các phương án phòng chống Covid-19 hiệu quả nên vẫn duy trì được hoạt động sản xuất tốt, thậm chí có sự tăng trưởng nhẹ khi có nhiều đơn hàng sản xuất được chuyển về từ các chi nhánh khác đang bị ảnh hưởng bởi Covid-19. Cùng với đó là sự phục hồi trong nhu cầu tuyển dụng nhân công của các doanh nghiệp điện tử khi có sự dịch chuyển của các doanh nghiệp từ Trung Quốc sang Việt Nam... đây cũng được xem là những cơ hội phát triển của ngành công nghiệp điện tử nước ta thời gian tới.

Một số hạn chế và thách thức trong chuyển đổi số của ngành công nghiệp điện tử

Mặc dù được đánh giá là ngành công nghiệp có nhiều điểm sáng tích cực trong thu hút đầu tư trực tiếp nước ngoài và đóng vai trò lớn trong xuất khẩu, song thực tế cho thấy ngành công nghiệp điện tử Việt Nam vẫn đang đứng ở giai đoạn đầu trong chuỗi sản xuất sản phẩm điện tử và phụ thuộc phần lớn vào các doanh nghiệp có vốn đầu tư trực tiếp nước ngoài (FDI). Trong khi, doanh thu ngành công nghiệp phần cứng và điện tử hiện chiếm khoảng 90% toàn ngành công nghệ thông tin, nhưng giá trị được nắm giữ chủ yếu bởi các doanh nghiệp FDI, các doanh nghiệp trong nước chỉ tập trung vào lắp ráp và thực hiện những dịch vụ thương mại.

Công nghiệp điện tử Việt Nam hiện mới chỉ lắp ráp các bộ phận và gia công đơn giản; các hợp phần hay thiết bị chuyên ngành vẫn chưa thực hiện được. Sự phát triển ấn tượng của ngành điện tử thời gian qua chủ yếu thể hiện ở khâu thu hút đầu tư lớn từ các tập đoàn đa quốc gia, nhất là

các tập đoàn từ Hàn Quốc, Nhật Bản. Các dự án đầu tư bằng vốn FDI vào lĩnh vực sản xuất điện tử đang chiếm tới 95% tổng kim ngạch xuất khẩu của ngành hàng này.

Bên cạnh đó, năng lực các doanh nghiệp trong nước vẫn hạn chế; chất lượng, mẫu mã sản phẩm chưa đáp ứng được yêu cầu cao của thị trường. Nhiều doanh nghiệp điện tử nội địa có tiếng trước đây đang có xu hướng phát triển chậm lại hoặc mất dần thương hiệu và chiếm thị phần nhỏ. Thị trường điện - điện tử dân dụng trong nước chủ yếu vẫn do các thương hiệu của nước ngoài chiếm lĩnh.

Ngoài ra, tỷ lệ nội địa hóa ngành điện tử hiện còn rất thấp, chỉ khoảng 5%-10%. Hiện hầu hết các sản phẩm trên thị trường điện tử đều là hàng nhập khẩu nguyên chiếc hoặc lắp ráp bằng các linh kiện nhập khẩu. Các doanh nghiệp trong nước chỉ mới tham gia khâu hoàn thiện các sản phẩm bao bì, sách hướng dẫn, linh kiện nhựa mà chưa làm được các sản phẩm có giá trị gia tăng cao. Các doanh nghiệp công nghiệp hỗ trợ ngành điện tử trong nước dù có tham gia vào chuỗi giá trị của ngành, nhưng mới cung cấp được các sản phẩm đơn giản có giá trị, hàm lượng công nghệ thấp. Việt Nam

cũng chưa có viện nghiên cứu hoặc chuyên gia về máy móc linh kiện hay các công nghệ then chốt.

Đặc biệt, theo đánh giá ngành công nghiệp điện tử sẽ tiếp tục đối mặt với nhiều khó khăn, thách thức trong bối cảnh đại dịch Covid-19. Theo đó, không chỉ tạm thời thiếu vật liệu, linh kiện và bộ phận hỗ trợ, ngành công nghiệp điện tử được dự báo còn đối mặt với nhiều thách thức sau khi dịch Covid-19 được kiểm soát, trong đó do năng lực sản xuất chưa cao nên có nguy cơ tụt hậu, thiếu lao động lành nghề, chuyển giao công nghệ thấp.

Các chuyên gia cho rằng, trước nguy cơ tụt hậu xa hơn do sự phát triển quá nhanh của công nghiệp 4.0 buộc các doanh nghiệp của Việt Nam nói chung và doanh nghiệp điện tử nói riêng phải phát triển dựa trên đổi mới sáng tạo. Nhân công giá rẻ, tài nguyên thiên nhiên sẵn có không còn là lợi thế. Do vậy, thời gian tới công nghiệp điện tử Việt Nam cần đẩy mạnh chuyển đổi số, đây được xem là giải pháp quan trọng giúp ngành công nghiệp điện tử vượt qua những khó khăn, thách thức để thích ứng và phát triển trong bối cảnh mới.

Theo phân tích, trong bối cảnh dịch bệnh, việc đi lại bị hạn chế, phần lớn các giao dịch đã phải

chuyển sang hình thức online thì chuyển đổi số là việc làm không thể thiếu đối với các doanh nghiệp điện tử. Việc chuyển đổi số cũng sẽ giúp doanh nghiệp sản xuất ra quyết định điều chỉnh kịp thời linh hoạt, giúp người mua theo dõi được tiến trình thực hiện đơn hàng, giám sát được chất lượng hàng hiệu quả hơn. Đặc biệt với khách hàng mới, doanh nghiệp rút ngắn được rất nhiều thời gian kể từ khi gửi báo giá đến khi kiểm toán, đánh giá năng lực và đặt hàng qua mạng.

Thực tế cho thấy hiện trạng chuyển đổi số ở các doanh nghiệp Việt Nam hiện còn chậm. Nguyên nhân đầu tiên phải kể tới là do doanh nghiệp trong nước chưa thật sự tin về lợi ích kinh tế, cũng như thiếu thông tin và kỹ năng chuyển đổi số. Cùng với các nguyên nhân khác như: Thiếu đội ngũ chuyên gia tư vấn về chuyển đổi số, đặc biệt là đội ngũ tư vấn về số hoá kỹ năng nghiệp vụ sản xuất có hiểu biết cả về công nghệ sản xuất và công nghệ thông tin; quan ngại về rủi ro liên quan đến an toàn, bảo mật thông tin; chi phí cho các giải pháp số hoá có sẵn thường quá lớn và không phù hợp với doanh nghiệp vừa và nhỏ...

Ngoài ra, việc thiếu nguồn lao động lành nghề, thiếu năng lực tài chính và năng lực công nghệ để tiếp nhận công nghệ tiên tiến từ dòng vốn FDI... cũng là những nguyên nhân khiến ngành công nghiệp điện tử Việt Nam đối mặt với nguy cơ chuyển giao công nghệ thấp và trung bình trong thời gian tới. Bên cạnh đó, các thách thức về an ninh phi truyền thống, như: Biến đổi khí hậu, khai thác không bền vững tài nguyên thiên nhiên cũng sẽ tác động mạnh đến các mục tiêu phát triển bền vững của Việt Nam...

Chính vì vậy, ngành công nghiệp điện tử cần có sự chuẩn bị đầy đủ các hành trang nhằm từng bước đẩy mạnh chuyển đổi số, trong đó cần quan tâm nhiều hơn tới các yếu tố về phát thải môi trường, bởi nó có tác động ảnh hưởng lớn tới tương lai phát triển của ngành.

Có thể thấy, với những hạn chế nhất định của ngành công nghiệp điện tử cùng những khó khăn thách thức trong chuyển đổi số của doanh nghiệp điện tử đang là những rào cản hiện hữu đối với sự phát triển của ngành công nghiệp điện tử thời gian tới, do vậy, ngành công nghiệp điện tử phải có sự nỗ lực nhằm nâng cao năng lực cạnh tranh về nhân lực, công nghệ, quản trị sản xuất để lớn mạnh trong chính chuỗi cung ứng đã tham gia.

Các chuyên gia cũng đưa ra khuyến nghị, chuyển đổi số trong công nghiệp điện tử nên tập trung vào các lĩnh vực quan trọng như: Chức năng nghiệp vụ sản xuất, quản lý chất lượng... Giải quyết các rào cản thông tin làm tăng sự tin tưởng của doanh nghiệp đối với chuyển đổi số thông qua các khoá đào tạo, phổ biến kinh nghiệm từ các doanh nghiệp đã chuyển đổi số thành công; Phát triển đội ngũ chuyên gia tư vấn chuyển đổi số; Hợp tác với các doanh nghiệp đầu chuỗi trong hỗ trợ doanh nghiệp cung ứng chuyển đổi số. Đồng thời, trước sự thay đổi thói quen và phương thức tiêu dùng ở trạng thái bình thường cũng sẽ đòi hỏi Việt Nam phải kịp thời điều chỉnh các chính sách hỗ trợ doanh nghiệp và thu hút đầu tư nước ngoài để đảm bảo dòng vốn FDI có chọn lọc, có như vậy mới đảm bảo cho sự phát triển bền vững của công nghiệp điện tử trong thời gian tới./

